

Prof. Dr. Vecdi ARAL

HUKUK FELSEFESİNİN TEMEL SORUNLARI

Sein Ohr vernimmt den Einklang der Natur;
Was die Geschichte reicht, das Leben gibt,
Sein Busen nimmt es gleich und willig auf;
Das weit Zerstreute sammelt sein Gemüt
Und sein Gefühl belebt das Unbelebte.

GOETHE

*(Tabiatın ahengini duyar kulaklarıyla,
Tarihle hayattan gelen her şeye,
Gönülünden açıktır onun sinesi!
Kesreti vahdete kalbeder ruhu,
Cansıza can verir duygularıyla!)*

(Çev. Prof. Dr. O. Münir ÇAĞIL)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xix

GİRİŞ

§ 1. BİLİM, FELSEFE VE HUKUK FELSEFESİ.....	1
I. BİLİM	1
1. Bilimin Niteliği.....	1
2. Bilimin Değeri.....	5
II. FELSEFE.....	12
1. Felsefenin Niteliği	12
2. Felsefenin Bölümleri.....	13
3. Felsefenin Metodu (Yöntemi)	14
4. Felsefe Yapmanın Koşulları	17
a. Psikolojik Koşul	17
b. Ahlâkî Koşullar	18
c. Mantıkî Koşul	19
d. Felsefenin İçerik Yönünden Bir Ön Koşula Bağlanamayacağı Koşulu	20
5. Felsefenin Önemi	22

a. Felsefenin Kuramsal Önemi.....	22
b. Felsefenin Pratik Önemi.....	26
III. HUKUK FELSEFESİ	28
1. Hukuk Felsefesinin Niteliği.....	28
2. Hukuk Felsefesinin Önemi	30
a. Genel Olarak.....	30
b. Hukukun Niteliğine İlişkin Çalışmaların Önemi.....	31
c. Salt İdeal “Olan”ın Araştırılmasının Önemi	33

BİRİNCİ BÖLÜM

HUKUKUN KÜLTÜREL İŞLEVİ

A — Değer Olarak Adalet

§ 2. HUKUK VE DEĞER.....	39
I. İNSAN VE DEĞERLENDİRME	39
II. DEĞERLENDİRMELER OLARAK HUKUK.....	40
III. HUKUKTA DEĞERLENDİRME ÖLÇÜSÜ OLARAK ADALET	41
1. Hukukî Değerlendirmelerin Ölçüsü Olarak Adalet.....	41
2. Hukukun Değerlendirilme Ölçüsü Olarak Adalet	45
§ 3. DEĞER TEORİSİ	45
I. DEĞERLERİN NİTELİĞİ.....	45
1. Fenomenolojik Açıklama.....	45
2. Değerlerin Varlık Biçimi	50
a. İdeal Objeler Olarak Değerler.....	50
b. Değerlere İlişkin İki Yanlış Görüş.....	51
II. DEĞERLER VE GERÇEKLİK.....	53
1. Değerlerin Gerçeklikten Ayrılığı.....	53
2. Değerlerin Gerçeklikle İlişkisi	54
III. DEĞERLERİN BİLGİSİ	56

1. Değer Bilgisinin Niteliği.....	56
2. Değer Yargısının Kanıtlanamazlığı.....	59
IV. DEĞERLERİN GEÇERLİĞİ.....	62
1. Genel Olarak.....	62
2. Değerlerin Nesnelliği (Objektivitesi)	63
a. Değer Rölativizminin Eleştirilmesi	63
aa. Değer Rölativizminin Düşüğü Çelişki	63
bb. Değer Rölativizminin, Değerlerin Niteliğine İlişkin Bilgiler Karşısında Yenilgiye Uğraması ...	66
cc. Değer Rölativizminin Olaylara Ters Düşmesi	67
b. Değerlerin Nesnelliğinin Temellendirilmesi.....	69
aa. Fenomenolojik Temellendirme	69
bb. Ontolojik Temellendirme	70
cc. Kültür Felsefesi ile İlgili Temellendirme	74
3. Değer Yaşamındaki Görüş Ayrılıkları ve Bunun Açıklanması	74
a. Genel Olarak.....	74
b. Değer Yargılarının Değişik Oluşunun Nedenleri	75
aa. Değerlendirme Objесinin Bir ve Aynı Olmayışı..	75
bb. Değer Sembolünün Aynı İçeriğe Sahip Olmayışı	75
cc. Kültür ve Sosyal Koşullardaki Değişme	76
dd. Değer Organının Bireylerde Aynı Ölçüde Gelişmemiş Olması.....	76
ee. Değerlendirme Objесinin Karmaşık Nitelikte Oluşu	77
ff. Değer Yargılarının Formüle Edilmesinin Güçlüğü.....	77
c. Sonuç	78
V. DEĞERLERİN İNSANIN BİREYSEL VE TOPLUMSAL YAŞAMINDAKİ ÖNEMİ	80
1. Bireysel Yaşamın Anlamı.....	80
2. Değerlerin Toplum Bakımından Önemi	84
a. Kültür ve Toplum	84

b. Kültürde Trajedi	86
---------------------------	----

B — Ahlâki Değer Olarak Adalet

§ 4. HUKUK VE AHLÂK	90
---------------------------	----

I. HUKUKUN BAĞLAYICILIĞININ TEMELİ.....	90
---	----

II. ADALETİN AHLÂKÎ BİR DEĞER OLUŞU	92
---	----

§ 5. AHLAK TEORİSİ	94
--------------------------	----

I. AHLÂKÎ OLANIN NİTELİĞİ.....	94
--------------------------------	----

1. Yetersiz Teoriler	94
----------------------------	----

a. Nimetler Ahlâkı.....	94
-------------------------	----

aa. Egoizm.....	94
-----------------	----

bb. Hedonizm ve Evdemonizm.....	96
---------------------------------	----

cc. Ütilitarizm.....	98
----------------------	----

dd. Naturalizm.....	100
---------------------	-----

b. Amaç Ahlâkı.....	101
---------------------	-----

aa. Yetkinlik Ahlâkı (Perfeksiyonizm)	101
---	-----

bb. Kültür Ahlâkı.....	102
------------------------	-----

c. Formal Ahlâk.....	103
----------------------	-----

2. Personalist Bir Değer Ahlâkının Kuruluşu	106
---	-----

a. Modern Değer Ahlâkı.....	106
-----------------------------	-----

b. Ahlâki Olanın Bağımsız Değer Özelliği	108
--	-----

c. Ahlaken İyinin Niteliği	108
----------------------------------	-----

d. Ahlâki Değerler ve İnsanın Kişiliği.....	110
---	-----

II. AHLÂKÎ DEĞERLER TABLOSU	111
-----------------------------------	-----

1. Genel Olarak.....	111
----------------------	-----

2. Ahlâki Temel Değerler	111
--------------------------------	-----

a. Saygı.....	111
---------------	-----

b. Alçak Gönüllülük	112
---------------------------	-----

c. Sevgi.....	113
---------------	-----

3. Diğer Ahlâki Değerler	113
--------------------------------	-----

a. Genel Olarak.....	113
----------------------	-----

b. Ben'le İlgili Değerler	114
---------------------------------	-----

aa. Doğruluk.....	114
bb. Kendine Sadakat.....	114
cc. Açık Kalplilik.....	114
dd. Ölçülü Olmak (İtidal).....	115
ee. Saflık.....	115
c. Çevreye İlişkin Değerler.....	115
aa. Dürüstlük	115
bb. Adalet.....	116
cc. İyilik Sever Olmak (Lütufkârlık)	116
dd. Barış Severlik	117
d. Eşya ve Olaylarla İlgili Değerler.....	117
aa. Cesaret.....	117
bb. Sabır	117
III. İRADE ÖZGÜRLÜĞÜ	118
1. İrade Özgürlüğünün Anlam ve Önemi	118
a. İç ve Dış Özgürlük Ayırımı	118
b. İrade Özgürlüğü Sorunu ve Bunun Felsefe ve Hukuk Felsefesinde Önemi.....	119
2. İrade Özgürlüğünün Varlığı Yolundaki Düşünceler	120
a. İnsandaki Özgürlük Bilinci.....	120
b. Ahlâki Olay ve Kavramların Ancak Özgürlük Bilinci İle Açıklanabileceği	122
3. Özgürlüğün İnsan İçin Bir Ödev Oluşu	124
4. İrade Özgürlüğü ile Nedensellik İlkesi Arasındaki Çatışkının Çözümü	127

C — Hukukî Değer Olarak Adalet

§ 6. OBJEKTİF VE YASA ÜSTÜ BİR KAVRAM OLARAK ADALET.....	128
I. SÜBJEKTİF (ÖZNEL) VE OBJEKTİF (NESNEL) ADALET	128
II. YASAL VE YASA ÜSTÜ ADALET	129

III. OBJEKTİF, YASA ÜSTÜ ADALETİN HUKUKUN İDESİ VE İDEALİ OLUŞU	130
§ 7. DEĞİŞİK TÜRDE ADALET KAVRAMLARI.....	132
I. GENEL OLARAK	132
II. DENKLEŞTİRİCİ ADALET	132
III. DAĞITICI ADALET	133
IV. HAKKANİYET	136
V. TOPLUMSAL ADALET	138

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUKUN TOPLUMSAL İŞLEVİ

A — Toplum Düzeni Olarak Hukuk

§ 8. HUKUKUN TOPLUMSAL İŞLEVİNE İLİŞKİN DEĞİŞİK GÖRÜŞLER	139
I. HUKUKUN TOPLUMSAL İŞLEVİNDE TOPLUMSAL GÜÇLERİN ETKİSİNİ REDDEDEN GÖRÜŞLER (İdeal Görüşler)	139
1. Genel Olarak.....	139
2. Akılcı Görüş.....	139
3. Değer Teorisine Dayanan Görüş	140
4. Teolojik Görüş.....	141
II. HUKUKUN TOPLUMSAL İŞLEVİNDE YALNIZCA TOPLUMSAL GÜÇLERİN ETKİSİNİ KABUL EDEN GÖRÜŞLER	142
1. Genel Olarak.....	142
2. Biyolojik Görüş	142
3. Ekonomik Görüş	143
4. Politik Görüş	144
5. Sosyolojizm Yada Sosyolojist Hukuk Anlayışı	145
6. Hukukî Pozitivizm	146

III. HER İKİ GRUP GÖRÜŞLERİN YANILGISI	147
1. İdeal Görüşlerin Tek Yanlılığı	147
a. Akılcı Görüş, Değer Teorisine Dayalı Görüş ve Teolojik Görüşün Birbirlerini Tamamlamaları.....	147
b. İdeal Etkenlerin Real Etkenlerle Sınırlı Oluşu	149
2. Real Görüşlerin Tek Yanlılığı	149
a. Genel Olarak.....	149
b. Biyolojik Görüşün Tek Yanlılığı	150
c. Ekonomik Görüşün Tek Yanlılığı.....	152
d. Politik Görüşün Tek Yanlılığı.....	154
e. Sosyolojizmin Tek Yanlılığı	157
f. Hukukî Pozitivizmin Tek Yanlılığı	157
§ 9. ÇAĞDAŞ HUKUK ANLAYIŞI	159
I. HUKUKUN, ADALETE YÖNELİK BİR TOPLUM DÜZENİ OLARAK KAVRANMASI	159
1. Hukukun Oluşumunda İdeal ve Real Türden Tüm Etkenlerin Rolü	159
2. Hukukun Oluşumundaki Etkenlerin Nesnelliği	161
3. Hukukun Oluşumundaki Etkenlerin Nesnelliğinin Önemi	164
II. HUKUK VE DÜZEN	167
1. Hukuk ve Toplum Düzeni	167
a. İnsanın Toplum İçinde Yaşaması Zorunluluğu.....	167
b. Toplumsal Yaşamın Normlarla Düzenlenmesi Zorunluluğu.....	168
c. Hukuk Düzeninin Gerçek Yaşamdan Ayrılığı.....	171
2. Hukuk Düzeni ve Zorlayıcılık.....	173
3. Hukuk Düzeni ve Biçimcilik (Formalizm)	177
4. Hukuk Düzeninin Sağladıkları.....	178
a. Barış	178
b. Güvenlik	179

c. Eşitlik.....	179
d. Özgürlük.....	180
III. HUKUK VE TOPLUMSAL YAŞAMIN İHTİYAÇLARI.....	182
1. Hukuk ve Toplumsal Yaşam.....	182
2. Hukukun Karşıladığı Çeşitli İhtiyaçlar	183
a. Biyolojik ve Psikolojik İhtiyaçlar.....	183
b. Ekonomik İhtiyaçlar	185
c. Toplumdaki Güç İlişkileri	185
d. Toplumda Yaşayan Örf ve Âdetler	186
IV. HUKUKUN AHLÂKTAN AYRILMASI.....	187
1. Amaçların Ayrılığı.....	187
2. Amaç Ayrılığından Çıkan Sonuçlar	190
a. Hukukun Dışa, Ahlâkın İç Dönük Oluşu	190
aa. Hukukun Dış, Ahlâkın İç Eylemlerle İlgili Oluşu	190
bb. Yasaya (Hukuka) Uygunluk (Legalite) ile Ahlâka Uygunluğun (Moralite'nin) Birbirinden Ayrı Olduğu.....	193
b. Hukukun Heteronom, Ahlâkın Otonom Oluşu	194
aa. Hukukun Yürürlük Kaynağının Dışta, Ahlâkın İse İçte Oluşu	194
bb. Hukukta Sorumlu Olunan Makamın Dışta, Ahlâkta İse İçte Oluşu	198
<i>B — Adaletli Bir Düzen Olarak Hukuk</i>	
§ 10. DOĞAL HUKUK	199
I. DOĞAL HUKUK ANLAYIŞININ ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ.....	199
1. Hukukun İşlevleri Arastadaki Çatışkı ve Adaletin Üstünlüğü.....	199
2. Adaletin Formol Bir İde Oluşu.....	201
II. DOĞAL HUKUK ANLAYIŞININ NİTELİĞİ VE TARİHÇİ HUKUK GÖRÜŞÜNDEN AYRILIĞI.....	203

1. Doğal Hukuk Anlayışının Niteliği.....	203
2. Doğal Hukuk Anlayışının Tarihçi Hukuk Görüşünden Ayrılığı	205
III. DOĞAL HUKUKUN ZORUNLULUĞU	206
1. Doğal Hukuka Karşı Olan Görüş	206
2. Doğal Hukuka Karşı Olan Görüşün Yanılgısı.....	208
3. Doğal Hukuk Düşüncesini Zorunlu Kılan Nedenler	213
a. Genel Olarak.....	213
b. Pratik Zorunluluk.....	215
c. Metafizik Zorunluluk.....	216
§ 11. KABULE DEĞER DOĞAL HUKUK İLKELERİ	217
I. GENEL OLARAK	217
1. İnsan İçin Düzenin Önemi	217
2. Doğal Hukuk İlkelerinin İnsanla İlgili Oluşu	219
II. İnsanın Bireysel Yanına İlişkin İlkeler	220
1. Özgürlük İlkesi.....	220
a. Düşünce Özgürlüğü.....	220
b. Vicdan Özgürlüğü	221
c. Sonuç	226
2. Barış İlkesi.....	228
III. İNSANIN TOPLUMSAL YANINA İLİŞKİN İLKELER	229
1. Eşitlik İlkesi	229
2. Güvenlik İlkesi	231
a. Hukuk Güvenliği	231
b. Hukuk Devleti	235
c. Sosyal Güvenlik Önlemleri	236
BİBLİYOGRAFYA.....	239